

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.1:330.15

Андрусяк Н.О.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства, обліку і аудиту,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНІВ

Андрусяк Н.О. Світовий досвід управління еколого-економічною конкурентоспроможністю регіонів. У статті визначено сутність еколого-економічної конкурентоспроможності регіональної економіки. Обґрунтовано необхідність розгляду та виявлення особливостей світового досвіду управління еколого-економічним розвитком локальних територій, який ґрунтується на механізмах, що включають систему інструментів на світовому, національному та регіональному рівнях. Узагальнено інструментарій механізмів управління еколого-економічною конкурентоспроможністю в розвинених країнах. Висвітлено специфіку застосування технологій управління на регіональному рівні у світі. Обґрунтовано актуальність використання окремих інструментів у регіонах України, що сприятиме створенню передумов формування та підтримки на необхідному рівні еколого-економічної конкурентоспроможності локальних територій.

Ключові слова: еколого-економічна конкурентоспроможність, регіон, технології управління, інструментарій управління, механізми управління.

Андрусяк Н.А. Мировой опыт управления эколого-экономической конкурентоспособностью регионов. В статье определена сущность эколого-экономической конкурентоспособности региональной экономики. Обоснована необходимость рассмотрения и выявления особенностей мирового опыта управления эколого-экономическим развитием локальных территорий, который основан на механизмах, включающих систему инструментов на мировом, национальном и региональном уровнях. Обобщен инструментальный механизм управления эколого-экономической конкурентоспособностью в развитых странах. Освещена специфика применения технологий управления на региональном уровне в мире. Обоснована актуальность использования отдельных инструментов в регионах Украины, что будет способствовать созданию предпосылок формирования и поддержания на необходимом уровне эколого-экономической конкурентоспособности локальных территорий.

Ключевые слова: эколого-экономическая конкурентоспособность, регион, технологии управления, инструментальный управления, механизмы управления.

Andrusyak N.O. World experience in managing the ecological and economic competitiveness of the regions. The essence of ecological-economic competitiveness in the development of a regional economy is determined in the article. The necessity of considering and revealing the peculiarities of the world experience in the management of ecological and economic development of local territories based on the mechanisms including the system of instruments at the world, national and regional levels is substantiated. Generalized toolkit of management mechanisms regarding ecological and economic competitiveness in developed countries. The specifics of the application of management technologies at the regional level in the world are highlighted. The urgency of the use of separate tools in the regions of Ukraine is substantiated, which will facilitate the creation of prerequisites for the formation and maintenance of the necessary ecological and economic competitiveness of local territories at the necessary level.

Key words: ecological-economic competitiveness, region, management technologies, management tools, management mechanisms.

Постановка проблеми. Світовий соціально-економічний розвиток, впливаючи на природні ресурси, змінює наявні пріоритети, змушує врахувати та переосмислити екологічні проблеми. Погіршення якості життя та здоров'я населення є однією з характерних проблем, які є наслідком неухважності до навколишнього природного середовища та беззастережного

споживання ресурсів. Наслідком цього є екологічні катастрофи, зменшення обсягів природних ресурсів та зниження асиміляційного потенціалу навколишнього природного середовища, що приводить до незворотних змін в екологічному середовищі та відповідним чином позначається на регіональному розвитку, зокрема диспропорційності та депресивності територій.

Усвідомлення сутності та наслідків зазначених явищ підтверджує, що, незважаючи на прогресивність та ефективність науково-технічного прогресу, він також породжує глобальні екологічні проблеми, зокрема кліматичні, соціальні, демографічні, сировинні. Беззаперечним фактом є те, що забруднення довкілля та зниження здатності навколишнього середовища до самовідновлення є наслідками діяльності людини, особливостей господарювання, які здійснюють часто незворотний вплив на біохімічні природні цикли та запаси природних ресурсів. Екологічні наслідки економічної діяльності людини мають віддалені за площею й часом наслідки. Зміна природного середовища та наслідки екологічних катастроф виходять далеко за межі одного регіону.

Еколого-економічна конкурентоспроможність регіону, яка є наслідком розвитку світової, національної та регіональної економіки й обов'язковою умовою розвитку території в міжрегіональному та світовому масштабі, безпосередньо відчуває негативні наслідки впливу людства на навколишнє природне середовище та погіршення екологічного стану. Це пов'язане з регіональними проблемами на рівні галузей промисловості, розвитку ринків, а також культурними, соціальними, інформаційними та іншими проблемами.

Саме через масштабність наслідків впливу на екологію управлінські механізми, підходи, інструменти, важелі заслуговують на особливу увагу. Актуальність їх дослідження зростає залежно від розвитку науково-технічного прогресу, який супроводжується не лише створенням новітніх технологій, але й зростанням екологічних ризиків.

Певною мірою наявні екологічні проблеми зумовлені низькою зацікавленістю представників економічної теорії та практиків в екологічних обмеженнях соціального та економічного розвитку. Протягом тривалого періоду їм не приділяли належної уваги та не надавали значення. Отже, надмірний антропогенний вплив людини на природу є особливістю сучасного техногенного типу економічного розвитку. Неврахування екологічного чинника є причиною швидкого та виснажливого використання наявних природних ресурсів, їх споживання зі швидкістю, що перевищує здатність до відновлення. Отже, необхідно створити умови переходу від антропоцентричного до біоцентричного типу розвитку людської спільноти, які передбачають формування механізмів управління з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та орієнтацією на екологізацію потреб споживачів та економічних агентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні управлінські аспекти еколого-економічного розвитку національної та регіональної економіки деякою мірою висвітлені вітчизняними й зарубіжними вченими, праці яких стосуються передусім узгодження екологічних та економічних інтересів і потреб, чинників впливу на ці складові, пріоритетності впровадження екологічних стандартів, формування еколого-економічних механізмів регулювання тощо. Специфіка управлінських складників на рівні територій є більш проблемною для дослідження та узагальнення через систему відмінностей територіального розвитку. На глобальному рівні еколого-економічні проблеми та їхні наслідки досліджував В. Вернадський, який пов'язав ці складники один з одним та висвітлював їх взаємодію з позиції єдності екологічної

та економічної систем. Його працю «Несколько слов о ноосфере» [1] вважаємо засадничою для усвідомлення системної ролі кожного зі складників у формуванні управлінської платформи для еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів. Вітчизняні науковці В. Буркинський, В. Григорків, Б. Данилишин, М. Долішний, С. Дорогунцов, З. Герасимчук, В. Кравців, Л. Масловська, О. Веклич [2–4] досліджували організацію управління еколого-економічним розвитком на рівні суб'єктів господарювання та галузей господарювання. Зарубіжний досвід репрезентовано в наукових студіях У. Айзарда, К. Боулдінга, Г. Дейлі, У. Каттона, Р. Коуза, В. Леонт'єва, Д.Л. Медоуз, Д.Х. Медоуз, М. Месаровича, А. Пігу, Д. Форда, Дж. Форрестера, які присвячені методології регіонального аналізу, соціальної складовій екологічних конфліктів, економічному добробуту тощо. Водночас управлінські технології еколого-економічної конкурентоспроможності за умов забезпечення збалансованого розвитку соціально-еколого-економічних систем потребують подальшого доопрацювання та розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є огляд світового досвіду управління еколого-економічною конкурентоспроможністю регіонів. Виклад основного матеріалу. Управління еколого-економічним розвитком полягає в тому, щоби забезпечити таку внутрішню взаємодію елементів відповідних систем, за якої високі темпи розширеного відтворення, економічного росту та підвищення добробуту поєднуються зі збереженням, безперервним покращенням та розвитком як окремих сфер, так і всього навколишнього середовища [5, с. 31]. У цьому контексті еколого-економічну конкурентоспроможність розвитку регіональної економіки можна кваліфікувати як оптимальну траєкторію руху складників економічної системи, що уможливить забезпечення високої якості довкілля та економіки. Процеси управління в будь-якій сфері складні та багатогранні. За умов комплексної дисипативної системи, якою є еколого-економічна, завдання управління багаторазово ускладнюються та набувають рис комплексності, варіативності та підвищеної ризикованості. Для цих процесів характерні складність, інертність та темпоральність, результати управління є складно обчислювальними та довгостроковими. Вищезазначене обґрунтовує необхідність розгляду та виявлення особливостей світового досвіду управління еколого-економічним розвитком локальних територій, який ґрунтується на механізмах, що охоплюють систему інструментів на світовому, національному та регіональному рівнях. Узагальнений інструментарій механізмів управління щодо еколого-економічної конкурентоспроможності в розвинених країнах подано на рис. 1.

Механізм формування та використання еколого-економічної конкурентоспроможності регіону автор трактує як взаємоузгодження систем чинників впливу на формування еколого-економічної конкурентоспроможності регіону та напрямів її використання, які мають на меті довгострокову комплексну еколого-економічну ефективність.

Проаналізуємо окремі інструменти світових управлінських механізмів еколого-економічною конкурентоспроможністю регіонів, а саме природоохоронне законодавство, зокрема найпоширеніші екологічні податки, міжнародні стандарти, екологічну сертифікацію та аудит.

Рис. 1. Інструментарій механізмів управління еколого-економічною конкурентоспроможністю (узагальнення світового досвіду)

Джерело: розроблено автором

Особливостями природоохоронного законодавства в країнах ЄС є:

- орієнтація на стійкий розвиток, який залежить від системи рішень та заходів, які повинні використовувати органи державної влади в процесі реалізації природоохоронних планів дій, а також від законодавчих інструментів та ініціатив, що регламентують правовими нормами;

- використання цілісного підходу щодо тісного зв'язку між нормативно-правовими актами в галузі охорони навколишнього середовища (цілісний підхід означає, що в процесі ухвалення деяких рішень закон дає змогу враховувати широкий спектр інтересів та поглядів, зокрема суспільні; найкраще це виявляється у сфері планування розвитку) [6].

Екологічні податки є важливим інструментом еколого-економічної політики та управління. Держави з великою відповідальністю ставляться до цього виду оподаткування, тому в тій чи іншій інтерпретації екологічні податки існують в усіх країнах світу. Основоположником цього виду оподаткування вважають А. Пігу, який запропонував їхнє впровадження для попередження забруднення навколишнього середовища виробниками та стимулювання через впровадження екологічних технологій. Як правило, екологічні податки – це система платежів, які об'єднані в групи залежно від бази оподаткування. Нею може бути готова продукція (в разі застосування екологічного податку на продукт), певний природний ресурс (в разі справляння плати за забруднення довкілля) чи їхні відходи (в разі справляння плати за розміщення відходів виробництва ті споживання) [7, с. 2].

В різних країнах світу екологічне оподаткування використовують як потужний важіль держав-

ної екологічної політики. У країнах – членах ОЕСР і ЄС воно є системою, в якій податки (платежі) об'єднуються в основні чотири групи відповідно до бази оподаткування:

- 1) енергетичні (зокрема, податок на двоокис вуглецю);
- 2) транспортні;
- 3) податки на забруднення (охоплюючи податки на відходи й податки на продукти, що забруднюють навколишнє середовище);
- 4) ресурсні податки, тобто платежі за природні ресурси (зокрема, податки на нафту й газ).

Нині в країнах – членах ОЕСР і Євросоюзу обкладенню екологічним податком підлягають дії юридичних та фізичних осіб, що спричиняють своєю діяльністю негативні наслідки, які приводять до погіршення стану навколишнього середовища [8].

Нині суб'єкти господарювання в більшості розвинених країнах світу вимушені здійснювати свою діяльність відповідно до норм екологічного законодавства та водночас із забезпеченням контролю з боку державних наглядових органів. Така діяльність отримала назву екологічного аудиту, який активно застосовують у Канаді, Великобританії, Швеції, США, Нідерландах та інших розвинутих країнах [9]. Зазначимо, що, оскільки він фактично є превентивним заходом, в окремих країнах, наприклад у США, екологічний аудит є не лише інструментом державного впливу та контролю, але й потужним важелем стимулювання природоохоронної та екологічно спрямованої діяльності підприємств. Екологічне порушення, виявлене добровільно, та також вжиття заходів щодо його усунення надають суб'єкту господарювання певною мірою «захисний» статус, що дає змогу претендувати на зниження штрафів та пом'якшення екологічних санкцій. Підпри-

емницькі структури, які добровільно проходять екоаудиторські перевірки та приймають на виконання відповідні програми, є такими, які готові співпрацювати з визначеними законодавством державними контролюючими інститутами та претендують на лояльність з їхнього боку в разі здійснення екологічного порушення. Одним з основних складників такої програми є фінансовий, який визначає обсяг витрат на екологічні проекти, охорону навколишнього природного середовища тощо. У 1990 р. у США було прийнято закон про охорону навколишнього середовища від забруднень (Pollution Prosecution Act), в якому важливі повноваження надані Відділу з кримінального переслідування (Office criminal enforcement). Проте добровільно виявлені правопорушення або правопорушення, виправлені завдяки програмі екоаудиту, допомагають уникнути розгляду в кримінальному порядку [9].

Існує думка про те, що екологічні податки – це механізм протидії конкуренції: «механізм, який зменшує конкурентоспроможність держави через витрати на екологічні заходи» [10, с. 169]. За якісним складом українська та зарубіжні системи екологічного оподаткування суттєво різняться, що ускладнює їхнє порівняння (табл. 1).

В Україні величина екологічного податку в доходах зведеного державного бюджету мізерна порівняно з ВВП. Цей показник коливається від 0,23% до 0,02% ВВП. Натомість спостерігаємо чітку тенденцію до його зменшення. Так, у 2014 р. величина екологічного податку становила 0,23% ВВП, а у 2017 р. зменшилась майже в 10 разів, а саме до 0,02% ВВП. Згідно з цим показником Україна посідає одне з останніх місць у світі, розташовуючись поряд з Філіппінами (0,22%) та Кот-д'Івуаром (0,11%). Серед лідерів за цим показником слід назвати Сербію, Данію, Латвію, Грецію, Великобританію. Величина доходу бюджету від екологічного податку в цих країнах в 10–20 разів більша, ніж в Україні.

Отже, система екологічних податків та платежів у сучасній світовій практиці досить потужна та всеохоплююча щодо об'єктів регулювання. Вона охоплює плату за використання та забруднення водних ресурсів, лісових насаджень, землі та ґрунтів, повітря. У країнах – членах ЄС поширеними екологічними податками є:

– енергетичні податки (Австрія, Великобританія, Італія, Нідерланди, Словенія, Швеція), тобто податки на споживання електрики, вугілля, природного газу та палива;

– податок на мінеральне паливо (Австрія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Словаччина, Франція) [15, с. 11].

До порушників законодавства у сфері оподаткування застосовуються важелі примусу, які діють паралельно зі стимулюванням, наприклад щодо заборони виробництва токсичних хімічних речовин, вимог про припинення скидів у навколишнє середовище залишкових продуктів виробництва.

Міжнародний досвід, накопичений розвиненими країнами щодо охорони навколишнього природного середовища, став основою системи міжнародних стандартів (які стосуються компонентів біосфери), за розроблення та впровадження яких відповідає Міжнародна організація зі стандартизації.

У 90-х рр. XX ст. ця організація створила комплекс міжнародних стандартів як систему екологічного управління, зокрема стандарти серії 14000. Для цього у 1993 р. створений Технічний комітет ISO «Екологічне управління». Система стандартів ISO 14000 розроблена на базі стандарту BS 7750, а також стандарту за системою якості продукції ISO 9000 [16]. Науковці та практики стверджують, що остання система, на відміну від деяких інших природоохоронних стандартів, орієнтована на екологічні технології, а не на кількісні параметри. Основною функцією ISO 14000 є система екологічного менеджменту (environmental management system). Сутність стандарту ISO 14000 є еколого-економічною та передбачає стимулювання окремих складників конкурентоспроможності, адже організація та утримання високого рівня якості продукції та зростання кількості партнерів сприяють підвищенню якості життя населення та суспільства загалом. Добровільність стандартів ISO 14000 не замінює обов'язковості дотримання законодавчих вимог, але сприяє визначенню кількості суб'єктів господарювання, які виконують екологічні законодавчі вимоги, а також дослідженню особливостей впливу на навколишнє природне середовище характерних для конкретного регіону підприємств. Безпосередньо конкурентна складова екологічних стандартів виявляється не стільки на регіональному рівні, скільки на світовому, в процесі організації та здійснення експортно-імпорتنних операцій. Конкурентна позиція компанії, що представляє екологічну продукцію, порівняно вища від інших компаній на світовому ринку. В межах країни екологічні стандарти, спрямовані на збереження навколишнього природного середовища, забезпечують доступ для потенційних експортерів та імпортерів.

Нині постіндустріальне суспільство, яке сформувалося в більшості країн Західної Європи (Австрія, Великобританія, Німеччина, Норвегія, США, Франція, Канада, Фінляндія, Швеція, Японія), характеризується не лише технічним розвитком та рівнем матеріального добробуту, але й жорстким законодавством у сфері екології та охорони довкілля, а також, що дуже важливо,

Таблиця 1

Надходження від екологічних податків, % ВВП [11–14]

Країна	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Україна	0,12	0,11	0,11	0,23	0,06	0,07	0,02
Данія	4,03	3,87	3,9	4,2	4,25	4,00	3,95
Німеччина	2,24	2,18	1,95	1,95	1,90	1,90	1,95
Греція	2,76	2,85	2,80	2,80	2,90	2,95	2,90
Франція	1,81	1,83	1,90	2,0	1,95	2,20	2,00
Велика Британія	2,62	2,62	2,60	2,4	2,40	2,43	2,40
Польща	2,55	2,52	2,40	1,85	1,90	2,02	2,00

готовністю громадян дотримуватися цих законів [17]. Серед основоположних Директив ЄС у галузі охорони довкілля виділяють такі:

1) Директива про Доступ до Інформації, що затверджує право на доступ до інформації та встановлює чіткі умови того, як повинна надаватися інформація щодо охорони навколишнього природного середовища;

2) Директива про Звітність, що окреслює вимоги щодо регулярної звітності;

3) Директива про Оцінку Впливу на Довкілля (Директива ОВД);

4) Директива про Стратегічну Екологічну Оцінку впливу на довкілля (Директива СЕО), яка спрямована на розв'язання екологічних проблем;

5) Директива про Забезпечення Учасності Суспільства в ОВД (2003/35), що підвищує прозорість та легітимність планів, програм та окремих проектів [17, с. 147].

Одним з інструментів створення та реалізації функцій управління у сфері еколого-економічного розвитку в розвинених країнах є екологічна сертифікація, яка спрямована на стимулювання виробників до активізації та впровадження в діяльність інноваційних технологічних процесів. Виробництво екологічної продукції, яка мінімально впливає на навколишнє природне середовище, здебільшого спрямована передусім на отримання права для виробника використовувати екологічний знак для своєї продукції. У світовому масштабі екологічні знаки та маркування є шансом для виробника вийти на світовий ринок за рахунок конкурентних переваг, які забезпечує екологічність. Відповідні продукти є більш стійкими до впливу світових чинників у довгостроковому періоді. Екологічне маркування містить знаки, які не тільки апробовані на національному рівні, але й отримали широке міжнародне визнання [19], такі як «Блакитний ангел» (Німеччина), «Зелена рукавичка» і «Зелений хрест» (США), «Білий лебідь» (Скандинавські країни), «Екознак» (Японія), «NF-Environment» (Франція). Крім того, на всій території Європейського Співтовариства діє екологічний знак «Квітка Європи», або «Зоряна маргаритка» [18, с. 149].

Більшість управлінських інструментів щодо еколого-економічної конкурентоспроможності, зокрема екологічна сертифікація, має превентивний характер, адже попередження екологічних катастроф та втрата конкурентоспроможності завжди легші, ніж ліквідація наслідків. Отже, критерії, покладені в основу вимог щодо отримання екологічного сертифікату, мають перевищувати екстремуми оцінки, закладені в стандартах сертифікації.

На міжнародному рівні в механізмах реалізації положень «зеленої економіки» та в міжнародному праві використовують ключові елементи екологічної оцінки, зокрема горизонтальні директиви ЄС про ОВНС, СЕО. Роль екологічної оцінки розкривається через інформаційне забезпечення, розгляд альтернатив, інтеграцію екологічних викликів з економічними, соціальними та іншими викликами, уникнення ризиків. Для визначення обсягу негативного впливу конкретної ситуації на цілісність об'єктів НПС використовують процедури скринінгу, «скопінгу» (визначення необхідної інформації для ОВНС), документального оформлення, консультацій з природоохоронними органами, громадськістю, транскордонних консультацій. Нині інновацією в енергетиці України є запровадження сис-

тем енергетичного управління ISO 50001:2011 “Energy management systems – Requirements with guidance for use” [19, с. 244].

До країн, які найактивніше стимулюють розроблення та впровадження еколого-економічних управлінських механізмів, належить Канада, яка через високі темпи економічного розвитку є країною з високим негативним впливом на екологію та навколишнє природне середовище.

В основу фінансування екологічних проектів Канади покладено принцип еколого-економічної ефективності, який передбачає впровадження тих проектів, які, окрім екологічної ефективності, передбачають економічну. Реалізація цих проектів відбувається через відповідну регіональну політику, яка за наявності федеральної підтримки координується та стимулюється екологічним законодавством, стратегіями розвитку, програмами та планами. Складова механізму регіонального управління, а саме інституційне забезпечення, є особливістю регіонального підходу цієї країни та передбачає формування регіональної ради для послідовної реалізації Програми дій для конкретного регіону. У ній визначено стратегічні орієнтири розвитку регіону, програми інформаційного, комунікаційного, інституційного забезпечення, політику фінансово-інвестиційного забезпечення, критерії сталого розвитку території, пріоритети раціонального природокористування тощо.

Однією з найефективніших у світі є екологічна політика Японії, спрямована на сприяння впровадженню концепції сталого розвитку. Уряд Японії ще у 60-х рр. ХХ ст. розробив екологічне законодавство, що істотно поліпшує екологічну ситуацію в країні. Екологічне законодавство Японії передбачає два види нормативів. Перший передбачає «абсолютний характер директивного встановлення», а другий спрямований на стимулювання розвитку відповідних галузей або окремих проектів. Екологічні стандарти Японії є одними з найбільш жорстких у світі, а за енергоефективністю країна посідає провідне місце [20, с. 36].

У низці країн (Франція, Італія, Німеччина, Японія, Канада, Великобританія тощо) уряди ухвалили державні програми, спрямовані на створення екологічно важливих технологій. Наприклад, в Італії 5% коштів з Фонду технологічних інновацій спрямовують на фінансування еко-технологій. У Сполученому Королівстві створено Фонд технологій для охорони навколишнього середовища, який є першим спеціальним фондом стійких чистих технологій, котрий отримав підтримку Європейського інвестиційного фонду. Ще у 2006 р. цей фонд мобілізував 50 млн. євро, а в його рамках було інвестовано 15 млн. євро. Саме наявність можливостей отримання фінансування створює сприятливі умови для екологічно орієнтованого розвитку промислових підприємств [21, с. 38].

Екологічний аудит є інструментом, який визначено Радою Європейського Співтовариства як засіб систематичного, періодичного, об'єктивного та документованого оцінювання системи управління й процесів охорони навколишнього природного середовища, а також контролю за негативним впливом та оцінювання узгодженості діяльності підприємства з екологічною політикою [21]. Процедури еко-аудиту спрямовані на виявлення ймовірності загрози від підприємства та

інформування населення про екологічний стан наявних у регіоні суб'єктів господарювання. Результати екологічної аудиторської перевірки використовують для планування природоохоронної, екологічно спрямованої діяльності, організації механізмів екологічного управління під час вибору ресурсозберігаючих технологій, зрештою, сприяють підвищенню інвестиційної привабливості.

Висновки. Отже, в розвинених країнах застосування управлінських технологій задля збереження навколишнього природного середовища нині перетво-

рилось на потужний важіль формування еколого-економічної конкурентоспроможності. Це здійснюється через систему пільг, дотацій, екологічних кредитів, програм, проектів, відповідно, стимулювання кругообігу капіталу. Використання висвітлених у статті інструментів у регіонах України за умов створення відповідного управлінського, політичного, інвестиційного середовища сприятиме створенню передумов для формування та підтримки на необхідному рівні еколого-економічної конкурентоспроможності локальних територій.

Список використаних джерел:

1. Вернадский В. Несколько слов о ноосфере. Успехи современной биологии. 1944. Т. 18. Вып. 2. С. 113–120.
2. Веклич О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні. Київ: Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів, 2003. 88 с.
3. Данилишин Б. Економіка природокористування: підручник. Київ: Кондор, 2009. 465 с.
4. Жулавский А. Основы формирования экономического механизма природопользования в новых условиях хозяйствования. Вісник Сумського державного університету. 1995. № 4(95). С. 17–20.
5. Малешкин М. Экономика и окружающая среда. Взаимодействие и управление. Москва: Экономика, 1979. 207 с.
6. Заключний звіт з науково-дослідної роботи «Проведення аналізу стану реалізації регіональної екологічної політики». URL: <http://www.menr.gov.ua/docs/activity-ecopolit/NDR%20regionalna%20politika%202013.doc>.
7. Синякевич І. Європейський досвід в оподаткуванні лісового сектора. Деревообробник. 2000. № 7. С. 1–3.
8. Веклич О. Приведение экологических налогов к стандартам ЕС может дать до 8% доходов бюджета. URL: <http://zn.ua/.../privedenie-ekologicheskikh-nalogo-k-standartames-mozhet-dat>.
9. Серов Г. Экологический аудит: учеб.-практ. пособ. Москва: Экзамен, 2000. 78 с.
10. Кашенко О. Фінанси природокористування. Суми: Університетська книга, 1999. 252 с.
11. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2017>.
12. Офіційний сайт ДКСУ. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
13. PINE database. URL: <https://pinedatabase.oecd.org>.
14. Шевченко І. Екологічне оподаткування: зарубіжний досвід і Україна. Стратегічні пріоритети. 2014. № 2. С. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2014_2_10.
15. Green policies in the EU: A review, EC-IILS joint discussion paper series. № 14. 57 p. The Political Economy of Environmentally Related Taxes, 2006. 19 June. Paris: OECD. P. 10. URL: <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7246&langId=en>.
16. Трифонова Т. Экологический менеджмент: учеб. пособ. Владимир: изд-во Владим. гос. ун-та, 2003. 291 с.
17. Коленов О. Зарубіжний інструментарій державної екологічної політики Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2015. Вип. 2. С. 146–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2015_2_22.
18. Управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА: офіційний сайт. URL: http://www.eco.ck.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=832:2014-09-02-12-15-32&catid=43:2009-10-19-14-07-19.
19. Пашечко О. Еколого-економічний механізм управління енергетичними ресурсами регіону. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 11(173). С. 240–246.
20. Брижань І. Визначення основних напрямів дієвого впливу держави на еколого-економічний розвиток промисловості. Економіка і регіон. 2015. № 2(51). С. 35–40.
21. Кулик Р. Екологічний аудит: зарубіжний досвід і необхідність впровадження в Україні. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/97987/67-Kulik.pdf?sequence=1>.